

Nordisk råd
Ved Stranden 18
1061 København K
Danmark

VELFERÐARRÁÐUNEYTIÐ
Velfærðsministerlet

Hafnarhúsinu við Tryggvagötu 1S-150 Reykjavík Ísland
tel.: + (354) 545 8100 fax: + (354) 551 9165
postur@vel.is ministryofwelfare.is

Reykjavík 23. februar 2015
Reference: VEL15020021/06.53.13

Emne: E 12/2014 - Svar på skriftlig spørgsmål om synshandicappedes vilkår

Yllä mainitussa kirjallisessa kysymyksessä esitetään seuraavat kysymykset:

1. Miten Pohjoismaiden hallitukset varmistavat, ettei näkövammaisia syrjitä siksi, että heidän on muita kansalaisia vaikeampi olla yhteydessä viranomaisiin?
2. Mitä toimia on toteutettu sen varmistamiseksi, että näkövammaisten on yhtä helppo olla yhteydessä viranomaisiin Internetin kautta kuin muidenkin kansalaisten?
2. Onko eri Pohjoismaissa sääntöjä tai käytäntöjä, jotka varmistavat, että vaalisalaisuus toteutuu näkövammaisten kohdalla myös käytännössä eli siten, ettei mahdollinen avustaja näe, miten näkövammaisen äänestää?

Pohjoismaiden hallitukset vastaavat seuraavasti:

Islannin vastaus:

Vuonna 2008 voimaan tulleessa laissa nro 160, joka koskee hyvinvointiministeriön alaisuudessa toimivaa julkishallinnon *sokeiden, heikkonäköisten ja kuurosokeiden henkilöiden palvelu- ja osaamiskeskusta*, todetaan, että keskuksen tulee jakaa apuvälineitä ja mukauttaa aineistoa esteettömään muotoon sokeille ja heikkonäköisille.

Tämä tarkoittaa sitä, että suurin osa keskuksen palveluja hyödyntävistä sokeista ja heikkonäköisistä saa käyttöönsä esimerkiksi tietokoneohjelmia, sähköisiä apuvälineitä ja muita apuvälineitä, joiden avulla he voivat hakea tietoa sähköisesti internetistä. Vuonna 2011 tuotettiin Islannin viranomaisten tuella myös uusi islanninkielinen synteettinen puhe, mikä on erittäin tärkeää, sillä islannin puhujia on vähän. Näin

tavalliset kansalaiset voivat hyödyntää viranomaisten tarjoamia sähköisiä palveluja. Näin on lainsäädännön keinoin turvattu, että heikkonäköiset ja sokeat saavat käyttöönsä soveltuvia apuvälineitä, ohjelmia ja muita tietoteknisiä palveluja. Islannin valtio on vastuussa tästä palvelusta. Palvelu on toteutettu yhteistyössä etujärjestöjen kanssa, ja järjestöt ovat myös tukeneet erilaisia teknisiä innovaatioita. Yleisesti Islannissa valtio on vastuussa tämänkaltaisista asioista kuntien sijaan. Peruskoulun tekniset apuvälineet ovat poikkeus, sillä koulujen apuvälinehankinnoista huolehtivat koulut itse.

Internetin ja julkishallinnon verkkosivujen esteettömyys on yleisesti hyvä. Useimmat verkkosivut on nykyään toteutettu siten, että on mahdollista käyttää synteettistä puhetta ja ruudunlukuohjelmia tiedon hakemiseen. Verkkosivuja on myös uudistettu, ja hyviä vinkkejä voi jakaa esimerkiksi osoitteessa www.adgengi.is.

Vaalien osalta Islannissa ei tällä hetkellä käytetä sähköisiä ratkaisuja. Sokeille ja heikkonäköisille muutos olisi kuitenkin merkittävä. Nykyisellään näkövammaiset voivat äänestyspaikalla saada käyttöönsä luku-tv:n, mutta vastuu tämän järjestämisestä on paikallisella vaalilautakunnalla. Lisäksi on luotu pistekirjoitettuja malleja, jotta sokeat voivat valita äänestyslipukkeen kirjaimet. Vaalilautakunnilla on vastuu näiden mallien tilaamisesta painotaloilta, ja lipukkeiden valmistajat ja ulkonäkö vaihtelevat. Heikkonäköiset ja sokeat voivat näin ollen äänestää olematta riippuvaisia avustajasta. Jotta tämä olisi mahdollista, äänestystä on valmisteltava ja tarvitaan tietoa näkövammaisten asuinpaikoista ja äänestyspaikoista. Sokeiden ja heikkonäköisten äänestämisen mahdollistamista olosuhteista ei kuitenkaan ole sääntöjä ja käytännöt vaihtelevat. On kuitenkin paljon tahtoa järjestää asia ja yleisesti voidaan todeta, että keskukseen otetaan yhteyttä avun saamiseksi ja ratkaisujen löytämiseksi.

Tanskan vastaus:

Tanskassa on vuodesta 2010 lähtien määrätietoisesti siirrytty sähköiseen viestintään kansalaisten ja julkishallinnon, rahalaitosten ym. välillä.

NemID-järjestelmä perustettiin varmistamaan sähköisen asioinnin turvallisuus tietojen hakkerointia ja vääriin käsiin tai ulkopuolisille päätymistä vastaan.

Samanaikaisesti järjestelmän luomisen kanssa kehitettiin toimintoja, jotta tietokoneen ruudunlukuohjelmia käyttävät henkilöt voisivat ilmoittautua äänivastepalveluun, jossa sähköiseen tunnistautumiseen tarvittava avainluku luetaan ennalta valitun puhelinumeron kautta. Lisäksi heikkonäköiset voivat saada avainlukukortin suurennetuissa muodossa.

NemID-järjestelmän käyttöönoton jälkeen sähköisiin palveluihin siirtyminen on vuosi vuodelta edennyt sekä keskushallinnon että kunnallisen ja alueellisen hallinnon osalta. Viestintä tapahtuu laajalti sähköisen postilokeron kautta, ja 1. marraskuuta 2014 lähtien sähköisen postilokeron käyttö on ollut pakollista. Lisäksi 1. joulukuuta 2014 lähtien on siirrytty pakolliseen sähköiseen itsepalveluun.

Tanskan näkövammaisten liitolla on viime vuosien ajan ollut erinomainen yhteys digitalisointivirastoon, mikä on tarjonnut mahdollisuuden testata erilaisia ohjelmia ja toimintoja.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kehitetyt ratkaisut olisivat täysin esteettömiä tai helppokäyttöisiä. Suuria ongelmia on ollut etenkin formaattien ja rakenteiden, kuten lomakkeiden ja asiakirjojen, muotoilun vuoksi. Vuonna 2013 toteutetut tutkimukset ovat osoittaneet, että muun muassa sähköiset lomakkeet, joiden toteutuksesta vastaa 25 eri toimittajaa, eivät ole esteettömyydeltään hyväksyttävällä tasolla. Mikään 25 toimittajasta ei saanut näiltä osin täysiä pisteitä.

Lisäksi monet pdf-tiedostot ovat lukittuja kuvatiedostoja, mikä tarkoittaa, että ne eivät ole esteettömiä.

Näkövammaiset ovat ilmaisseet, että esimerkiksi Tanskan itsepalvelujärjestelmän asiakirjoissa käytetyt kirjasintyyppit ovat erittäin vaikealukuisia suurennusohjelmille.

Kansalaisille, jotka teknisistä, maantieteellisistä tai taidollisista syistä eivät voi hyödyntää sähköisiä välineitä, voidaan myöntää poikkeus sähköisen postilokeron käytöstä.

Lähtökohtana on kuitenkin, että sähköisessä muodossa on periaatteessa mahdollisuus päästä aivan uudella tavalla käsiksi muun muassa postiin ja tietoon. Tämän vuoksi olisi erityisen toivottavaa, että taattaisiin kaikkien järjestelmien, kaavakkeiden, lomakkeiden ja asiakirjojen esteettömyys.

Tanskan nyky-yhteiskunnan sähköisen viestinnän hallitseminen vaatii melko hyviä IT-taitoja.

Julkishallinnon sivustojen esteettömyyttä koskevat arviot osoittavat, että erittäin pieni osa niistä täyttää kansainväliset esteettömyysvaatimukset (WAI), joiden tavoitteena on taata, että esimerkiksi näkövammaiset kansalaiset voivat käyttää internetiä ja hakea tietoa sekä muuta sisältöä. Monien erilaisten graafisten formaattien, videoiden ym. vuoksi useimmat sivustot eivät ole esteettömiä.

(Lyhyt yleinen ongelmankuvaus on vastauksen liitteenä, ja siinä kuvaillaan yleisiä haasteita, joihin näkövammaisen kansalainen törmää muun muassa verkkosivustojen osalta. Totuus on, että mikäli verkkosivustot tehtäisiin kunnioittaen yksinkertaisia periaatteita ja sovittuja normeja, ne olisivat helpommin näkövammaisten saavutettavissa.

Myös EU-lainsäädännössä tuntuu olevan hankalaa edistää direktiiviehdotusta, joka parantaisi julkishallinnon verkkosivustojen esteettömyyttä. Yhtenä kompastuskivenä on näkövammaisten toive siitä, että esteettömyysvaatimusten pitäisi koskea myös mobiililaitteita.

Yleisesti voidaan todeta, mobiililaitteet tarjoavat yksinkertaisemman suunnittelunsa vuoksi monessa suhteessa paremman mahdollisuuden sähköisen viestinnän käsittelyyn kuin tietokone.

Mitä tulee vaaleihin ja äänestämiseen, keskustelua sähköisen äänestämisen mahdollisuudesta on käyty jo vuosia. Asia on kuitenkin tähän asti jäänyt vain puheen asteelle ja yksittäisin pilottikokeiluihin.

Tanskassa näkövammaisen kansalainen ei siis voi äänestää täysin itsenäisesti, vaan joutuu käyttämään näkevän avustajan apua. Vuoteen 2009 asti äänestyskoppiin seuraavan näkevän avustajan sai valita, mutta

vuoden 2009 jälkeen sääntöihin tehtiin muutos – johon olemme erittäin tyytymättömiä –, jonka myötä näkövammaisen kansalaisen mukaan äänestyskoppiin tulee virallinen vaaliavustaja sen varmistamiseksi, että avustaja tekee näkövammaisen kansalaisen toivoman äänestysmerkinnän. Tämä tarkoittaa, että viereisessä äänestyskopissa oleva voi selvästi kuulla, ketä näkövammaisen äänestää, minkä vuoksi Tanskan näkövammaisten liitto sekä sen jäsenet ovat tyytymättömiä tähän järjestelyyn ja pitävät sitä vaalisalaisuuden ja henkilön koskemattomuuden loukkauksena. Toivomme takaisin järjestelyä, joka päti ennen vuoden 2009 äänestysääntöjen muutosta.

Työtä tehdään eri järjestelmien parissa, joiden pitäisi mahdollistaa muun muassa näkövammaisten äänestäminen sähköisesti, ja on esitelty erilaisia tanskalaisia ja ulkomaisia järjestelmiä, mutta nopean ja sujuvan ratkaisun tiellä on vaatimus läpinäkyvästä järjestelmästä, joka tuottaa fyysisen kopion äänestyslipukkeesta.

Norjan vastaus:

Miten Norja varmistaa, että näkövammaisten syrjintä ei lisäänty, kun viestintä julkisten viranomaisten ja kansalaisten välillä on entistä enemmän siirtymässä digitaaliseen muotoon?

Norjan laki vammaisten syrjimättömyydestä (LOV-2013-06-21-61, syrjimättömyys- ja esteettömyyslaki) tuli voimaan 1. tammikuuta 2009 ja sen tavoitteena on edistää tasa-arvoa toimintakyvystä riippumatta.

Tasa-arvoon sisältyy:

- a) yhdenvertaisuus
- b) yhtäläiset mahdollisuudet ja oikeudet
- c) esteettömyys ja
- d) mukauttaminen.

Lain tarkoituksena on edistää yhteiskunnan aiheuttamien toimintakykyä haittaavien esteiden poistamista ja ehkäistä uusien syntymistä.

Tässä yhteydessä on syytä huomioida lain § 14:

Erityistä tieto- ja viestintätekniiikan esteettömästä suunnittelusta

Tieto- ja viestintätekniiikalla tarkoitetaan teknologiaa ja teknisiä järjestelmiä, joita käytetään tiedon ilmaisemiseen, luomiseen, muokkaamiseen, jakamiseen, tallentamiseen, monistamiseen ja julkaisemiseen tai jotka mahdollistavat jollakin toisella tavalla tiedon hyödyntämisen.

Uusien tieto- ja viestintäteknisten ratkaisujen tulee olla esteettömästi suunniteltuja. Tämä velvoite tulee voimaan 12 kuukauden kuluttua siitä, kun standardeista tai sisällön suuntaviivoista päätetään, vrt. neljäs kohta. Kaikkien tieto- ja viestintäteknisten ratkaisujen on oltava esteettömästi suunniteltuja 1. tammikuuta

2021 alkaen. Pykälän 29 mukaan nimetty hallintoviranomainen voi myöntää poikkeuksen määräajasta erityisten painavien syiden vuoksi.

Velvollisuus koskee tieto- ja viestintätekniikan ratkaisuja, jotka tukevat toiminnan yleistoimintoja ja jotka ovat pääasiainen kansalaisille tarjolla oleva vaihtoehto.

Kuningas vahvistaa säädöksen, jossa on tarkempia sääntöjä soveltamisalueen rajauksesta ja tieto- ja viestintätekniikan esteetöntä suunnittelua koskevan velvollisuuden sisällöstä (FOR-2013-06-21-732).

Norjan hallinto- ja tieto- ja viestintätekniikan viraston (Difi) tehtävänä on toimia esteettömän suunnittelun vauhdittajana internetin osalta.

Difi toteuttaa vuosittain noin 700 valtionhallinnon verkkosivuston laatuarvioinnin. Lisäksi arvioinnin tuloksia käytetään lähtökohtana ohjeille ja hankkeille, joilla pyritään parantamaan julkishallinnon verkkosivustojen laatua. Arvioinnin tulokset osoittavat, että sivustojen laatu on kohentunut tasaisesti (Lapsi-, tasa-arvo- ja maahanmuuttoministeriö 2011; Tilannekatsaus 2009; Norjan esteetön suunnittelu 2025; Hallituksen toimintasuunnitelma koskien esteetöntä suunnittelua ja parempaa esteettömyyttä 2009–2013).

Onko Norjassa sääntöjä tai käytäntöjä, jotka varmistavat, että vaalisalaisuus toteutuu näkövammaisten kohdalla myös käytännössä eli siten, ettei mahdollinen avustaja näe, miten näkövammaisen äänestää?

Vaalilainsäädäntöön kuuluu erityisiä määräyksiä koskien ennakoäänestyspaikkojen esteettömyyttä (§ 26) sekä äänestämistä äänestyspaikoilla (§ 30). Säädöksissä määritellään vammaisten ihmisten oikeus äänestyspaikolle pääsyyn sekä sokeiden ja heikkonäköisten mahdollisuus äänestää ilman muiden apua. Vastaavat säädökset koskevat myös saamelaiskäräjien vaaleja.

Lapsi-, nuoriso- ja perhevirasto antoi vuonna 2006 ohjeet, joihin kuuluu tietoa vaalilautakunnille siitä, mitä on otettava huomioon vaalien suunnittelussa ja toteuttamisessa, jotta kaikilla äänioikeutetuilla kansalaisilla olisi mahdollisuus äänestää. Ohjeet sisältävät myös tietoa vaalivirkailijoille ratkaisusta, jotka varmistavat esteettömyyden kaikille toimintarajoitteista huolimatta.

Ohjeet syntyivät hankkeen seurauksena, jonka tavoitteena oli selvittää vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia osallistua vaaleihin ja harjoittaa oikeuttaan tullessaan valituksi.

Suomen vastaus:

Palvelut näkövammaisille.

Näkövammaisilla on oikeus apuvälineisiin, jotka myönnetään lääkinnälliseen kuntoutukseen. Apuvälineiden myöntämisestä vastaavat keskussairaalat ja terveyskeskukset. Muut tahot, jotka myöntävät apuvälineitä henkilökohtaisen arvioinnin perusteella, ovat Kela, kuntien sosiaalitoimistot, koulutuslaitokset ja vakuutusyhtiöt.

Yhdenvertaisuuslain soveltamisalaa on 1. tammikuuta 2015 laajennettu koskemaan syrjintää kaikessa julkisessa ja henkilökohtaisessa toiminnassa perhesuhteiden ja uskonnonharjoittamisen lisäksi. Laki on laajentanut yhdenvertaisuuden edistämisen tapoja ja lain myötä on perustettu myös uusi yhdenvertaisuusvaltuutetun toimi. Lisäksi on nimitetty yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta.

Yhdenvertaisuuslaki koskee vammaisia henkilöitä työelämän ja koulutuksen lisäksi myös palvelujen osalta. Laissa kielletään syrjintä vammaisuuden perusteella. Laki velvoittaa tekemään kohtuullisia mukautuksia vammaisten ihmisten yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi. Kohtuullisten mukautusten laiminlyönti on lain mukaan syrjintää. Uuden yhdenvertaisuusvaltuutetun työhön kuuluu myös vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden edistäminen ja syrjinnän ehkäisy.

Sosiaalihuoltolain mukaan (joka tulee voimaan 1.4.2015) tiedot siitä, minkälaisia sosiaalipalveluja on mahdollista saada, miten niitä voi hakea ja mitkä ovat palvelujen saamisen perusteet, on julkaistava helposti saavutettavalla ja ymmärrettävällä tavalla. Eduskunta käsittelee parhaillaan uutta kuntalakia. Lain mukaan kuntien tulee käyttää selkeää ja ymmärrettävää kieltä viestinnässään sekä huomioida kuntien eri asukasryhmien tarpeet.

JHS-järjestelmän mukainen valtion- ja kunnallishallinnon tietohallintoa koskeva suositus:

Tämän suosituksen tarkoituksena on antaa yleiset suositukset julkisen hallinnon organisaatioille sekä valtionhallinnon että kuntien osalta. Suositukset koskevat verkkopalveluiden (verkkosivustojen ja asiointipalveluiden) suunnittelua, kehittämistä ja ylläpitoa. JHS-suositukset ja hyvät käytännöt tulee huomioida verkkopalvelun kehittämisprosessissa. Tämä koskee verkkopalvelujen suunnittelua verkkopalvelun hankinnasta ja toteutuksesta sen käyttöönottoon sekä ylläpitoon ja jatkokehittämiseen.

Äänestäminen vaaleissa:

Suomessa näkövammaisen henkilö voi äänestää itsenäisesti, jos hän voi kirjoittaa ehdokkaan numeron arabialaisin numeroin äänestyslipukkeeseen. Näkövammaisella on aina oikeus käyttää vaaliavustajaa, joka voi kirjoittaa ehdokkaan numeron äänestyslipukkeeseen. Näkövammaisen voi myös äänestää kotona (kotiäänestys), mikäli on etukäteen ilmoittanut halustaan äänestää kotona oman kuntansa keskusvaalilautakunnalle. Kotiäänestyksen järjestää vaalitoimitsija. Näkövammaisen voi käyttää kotiäänestyksessä myös avustajaa.

Tällä hetkellä Suomessa ei ole sellaisia apuvälineitä, että näkövammaisella olisi mahdollisuus äänestää aivan itsenäisesti. Oikeusministeriön asettama työryhmä pohtii parhaillaan sähköisen äänestämisen mahdollisuuksia. Sähköinen äänestäminen tulee mahdolliseksi aikanaan.

Ruotsin vastaus:

Ruotsin vastaus puuttuu.

Eygló Harðardóttir
Social- og boligminister